

10 TOČAKA ARHITEKTONSKE STRUKE ZA NOVI SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA

Polazeći od sljedećih činjenica:

- postojeći Zakon o prostornom uređenju, donesen 2013. godine, primjenjuje se već deset godina i kontinuirano pokazuje odstupanja od ciljeva i načela prostornog uređenja propisanih Zakonom,
- Vlada Republike Hrvatske je na 181. sjednici održanoj 29. prosinca 2022. godine donijela Plan zakonodavnih aktivnosti za 2023. godinu u okviru kojeg je predviđena izrada Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju u IV. tromjesečju 2023. godine,
- Odbor za zakonodavstvo Hrvatskoga sabora je na 106. sjednici održanoj 24. svibnja 2023. godine prilikom rasprave o Prijedlogu zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prostornom uređenju u svom Izvješću istaknuo potrebu izrade i donošenja novog zakona zbog brojnosti dosadašnjih izmjena i dopuna, kao i korištenja neprecizne i krive terminologije u pojedinim odredbama,
- Hrvatska komora arhitekata kontinuirano upozorava na potrebu izmjena zakonskih propisa iz područja prostornog uređenja što je navedeno i u „*Tezama za izmjenu zakonodavnog okvira iz područja prostornog uređenja i gradnje*“ koje su upućene Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine u srpnju 2021. godine,
- postojeći Zakon ne osigurava nužni novi prilagodljivi pristup planiranju i oblikovanju izgrađenog okoliša, pristup koji treba biti utemeljen na kulturnim vrijednostima, aktivno doprinositi izgradnji socijalne kohezije, osigurati održivost okoliša te doprinijeti unaprjeđenju zdravlja i dobrobiti svih građana; ovaj pristup je obvezujući za sve članice Europske unije u skladu s *Deklaracijom iz Davosa* koja je donesena u siječnju 2018. godine,
- postojeći Zakon ne sagledava suštinu *Europskog zelenog plana* i ne omogućava njegovu provedbu, posebice u dijelu očuvanja mora, oceana i okoliša koji su izvor prirodnog i gospodarskog bogatstva za Europu. Među prioritetima se nalaze zaštita bioraznolikosti i ekosustava, smanjenje onečišćenja zraka, vode i tla, prelazak na kružno gospodarstvo, poboljšanje gospodarenja otpadom te osiguravanje održivosti plavog gospodarstva,
- postojeći Zakon sprječava provedbu dokumenta *Arhitektonske politike Republike Hrvatske 2013. – 2020. – Apolitika - Nacionalne smjernice za vrsnoću i kulturu građenja*, koji je usvojila Vlada Republike Hrvatske i čijom će se novelacijom i provedbom osigurati vrsnoća izgrađenog prostora.

Konačno, stručno ocjenjujemo da razina kvalitete izgradnje prostora i konačno provedenog urbanističkoga i prostornog razvoja posljednjih desetljeća konstantno opada te se prostor nerijetko nepovratno i degradira, unatoč tome što se provedba vrši temeljem zakonito donesenih prostornih planova. Iz toga proizlazi da zakonskim okvirom nije osigurano planiranje prostornog razvoja koje bi rezultiralo kvalitetno izgrađenim prostorom.

Uzimajući u obzir niz izazova koji se pojavljuju u sustavu prostornog uređenja, potrebu za unaprjeđenjem investicijske klime, poticanje društvenog i gospodarskog razvoja, nužnost zaštite prostora (kako neizgrađenog, tako i izgrađenog) kao vrijednog resursa, potrebu prilagodbe izgrađenih struktura klimatskim promjenama te povećanju otpornosti na katastrofe, kao i obveze preuzete iz europskih dokumenata koji se odnose na pristup izgrađenom okolišu, postizanje socijalne kohezije i promicanje okolišne održivosti, nužno je osmisliti novi Zakon o prostornom uređenju koji će odgovoriti na te izazove i ciljeve.

Stoga **Hrvatska komora arhitekata**, kao zagovornik održivog razvoja i odgovornog upravljanja prostorom, kako bismo postavili temelje za budućí razvoj našeg nacionalnog prostora i zaštitu prirodnih i kulturnih resursa, donosi:

10 TOČAKA ARHITEKTONSKE STRUKE ZA NOVI SUSTAV PROSTORNOG UREĐENJA - POLAZIŠTA ZA NOVI ZAKON O PROSTORNOM UREĐENJU

1. INTEGRIRANI PRISTUP / NAČELO INTERDISCIPLINARNOSTI

Obvezno je zakonski ostvariti zaštitu izgrađenog i neizgrađenog prostora sagledavanjem krajobraza, zelene infrastrukture, uvođenjem mjera otpornosti na klimatske promjene i stvaranjem preduvjeta za kružno gospodarenje prostorom kao bitnih odrednica planiranja prostora. Prostorni planovi moraju se razvijati integrirano, u suradnji s drugim strateškim dokumentima - uključujući planove regionalnog razvoja, zelene infrastrukture i konzervatorske osnove - uz uvažavanje integriteta discipline prostornog planiranja koja mora ostati osnova koja garantira održivi razvoj prostora i njegovu zaštitu.

2. KVALITETA PROSTORA

Prioritet je osigurati ostvarivanje visoko kvalitetnog cjelokupnog izgrađenog okoliša, uključujući prirodno i kulturno naslijeđe. Kvaliteta prostora treba biti imperativ za sve aktivnosti koje utječu na prostor i mora biti jednakovrijedna ekonomskim interesima i tehničkim zahtjevima.

3. NAČELO SUPSIDIJARNOSTI U PLANIRANJU

Neophodno je redefinirati i preispitati sadržaj i međusobne odnose različitih razina planiranja u skladu s načelom supsidijarnosti. Između ostalog, Državni plan prostornog razvoja treba se, umjesto detaljnog planiranja zahvata državnog značaja, usredotočiti na usmjeravanje prostornog razvoja ukupnog teritorija države, zaštitu prostora i kontrolu potrošnje prostora. Ovo podrazumijeva ograničavanje mogućnosti širenja građevinskih područja putem utvrđivanja ograničenja i kriterija, koji bi se temeljili na nosivosti prostora, broju stanovnika i drugim relevantnim parametrima. Na isti način planovi regionalne razine trebaju se usredotočiti na usmjeravanje prostornog razvoja županije.

4. PRAĆENJE STANJA U PROSTORU

Nužno je unaprijediti razvoj sustava praćenja stanja u prostoru putem implementacije naprednih geoinformacijskih sustava. Također, potrebno je ojačati ulogu izvješća o stanju u prostoru i omogućiti stručnu kontrolu utvrđivanja polazišta i ciljeva za izradu prostornih planova kroz programsku fazu, a prije donošenja Odluke o izradi. Na taj način će izrada prostornih planova, posebno njegovih izmjena i dopuna, biti utemeljena na stručnim osnovama.

5. PARTICIPACIJA JAVNOSTI U PLANIRANJU

Obvezno je jačati različite oblike stručno vođene participacije javnosti: razvijati rane participativne procese i zakonski omogućiti uključivanje javnosti u proces planiranja već prilikom definiranja ciljeva izrade prostornih planova odnosno ranih faza izrade prostornih planova (pa i u programskoj fazi, prije odluke o izradi). Omogućiti i duže trajanje javne rasprave od trenutno propisanog, a istodobno je važno onemogućiti formalno provođenje javnih rasprava koje ne osiguravaju potpuno zadovoljavanje načela uključivanja javnosti. Također, potrebno je omogućiti sudjelovanje javnosti u planiranju kroz sustav urbanističko-arhitektonskih natječaja.

6. SUSTAV URBANISTIČKOG PLANIRANJA

Potrebno je razviti suvremeni sustav urbanističkog planiranja, uključujući razvoj i uvođenje novih vrsta urbanističkih planova, kao što su: urbanistički plan naselja, urbanistički plan neizgrađenog dijela naselja, urbanistički plan izdvojenog građevinskog područja izvan naselja, urbanističko-konzervatorski plan povijesne cjeline, urbanistički plan područja urbane obnove/preobrazbe itd. Načelo uvažavanja stručno utemeljenih činjenica treba dodatno ojačati omogućavanjem propisivanja obveze izrade urbanističkih planova uređenja za logične i homogene prostorne cjeline. Razmotriti i mogućnost uvođenja urbanističko-arhitektonskog projekta uz sudjelovanje javnosti.

7. DINAMIČKO PLANIRANJE

Moraju se stvoriti preduvjeti za dinamičko planiranje pojednostavljuvanjem procedura ciljanih izmjena prostornih planova te izuzimanjem/oslobađanjem prostornih planova lokalne razine od obveze ponavljanja provođenja postupaka propisanih posebnim zakonima o zaštiti okoliša i prirode. Također, razvojem sustava urbanističkog planiranja i različitih vrsta prostornih planova potrebno je uspostaviti i različite procedure ovisno o tipu i složenosti/kompleksnosti prostornog plana.

8. STANDARDI PLANIRANJA

Treba omogućiti razvoj standardizacije izrade prostornih planova, stručnih smjernica i podloga za planiranje utemeljenih na znanstvenim i stručnim osnovama. Standardizacija se ne smije temeljiti na tehničkim rješenjima koja ograničavaju planersku struku, ideju i kreativnost. Prilikom definiranja ovih standarda, važno je uzeti u obzir regionalne različitosti kako bi se osiguralo adekvatno prilagođavanje različitim kontekstima.

9. ARHITEKTONSKO-URBANISTIČKI NATJEČAJI

Obvezno je ustrojiti mjere poticanja i kontrole vrsnoće planiranja i gradnje putem uspostave i razvoja sustava ocjene arhitektonske uspješnosti. Također, treba uvesti obvezu provođenja javnih arhitektonsko-urbanističkih natječaja za zahvate u prostoru koji značajno utječu na promjenu karaktera naselja ili prostora bez obzira na trenutni vlasnički status zona zahvata, kao i za investicije financirane iz javnih sredstava koje trebaju služiti kao primjeri dobre prakse u planiranju, izvedbi i korištenju.

10. INSTRUMENTI PROVEDBE

Nužno je implementirati instrumente provedbe prostornih planova, poput urbane komasacije, koji će osigurati ravnomjernu raspodjelu opterećenja opremanja prostora komunalnom, prometnom i javnom i društvenom infrastrukturom, kao i mogućnost planiranja nove parcelacije. U procesu planiranja treba štiti individualne interese, pri čemu je istovremeno bitno osigurati da oni ne pretežu nad općim i zajedničkim dobrom. Osim toga, potrebno je omogućiti stručna tumačenja tijekom provedbe prostornih planova, pridržavajući se pravila struke i stručnih smjernica.

U Zagrebu, 11. listopada 2023. godine

Rajka Bunjevac, dipl. ing. arh.
Predsjednica Hrvatske komore arhitekata

